

La política serà europea o no serà

Intervenció d'Albert Aixelà al Taller de Política, 16 de novembre de 2013

Començaré amb una petita provocació: com sabeu, les eleccions al Parlament Europeu són les eleccions democràtiques més importants del món després de les eleccions al parlament de la Índia. Són cridats a les urnes gairebé 400 milions d'europes, quasi el doble dels ciutadans nord-americans cridats a elegir el President i el Congrés dels Estats Units d'Amèrica.

Tot i la baixa participació de l'any 2009 (un 43%), més de 160 milions d'europes van exercir el seu dret a vot, més que a les eleccions presidencials americanes de 2008 i 2012, quan van votar entre 125 i 135 milions de ciutadans americans. En ambdues eleccions el candidat guanyador, Barack Obama, va obtenir entre 65 i 70 milions de vots. Un resultat similar al que va obtenir el PPE a les eleccions al Parlament Europeu de 2009: més de 60 milions de sufragis. Si José Manuel Durao Barroso, el candidat del PPE en aquelles eleccions, hagués fet campanya activa per tots els països de la Unió, podria haver sigut investit amb el mateix vot popular, en termes absoluts, que Barack Hussein Obama.

En aquelles eleccions el PSE va obtenir uns 45 milions de vots, 20 milions els liberals i entre 9 i 10 milions de vots els verds i l'esquerra radical, respectivament. Malauradament, però, no és possible obtenir els resultats d'aquelles eleccions en vots absoluts. Si un busca els resultats, podrà saber els eurodiputats obtinguts i el percentatge aproximat de vots que representen, però no trobarà el nombre de sufragis exacte. Cal buscar-los, en cada una de les eleccions nacionals, a part de la dificultat que suposa que -en casos com l'espanyol- candidats elegits en la mateixa llista acabin formant part de grups parlamentaris diferents. No hi ha hagut fins ara, consciència de campanya europea. N'hi haurà l'any vinent? Sembla que sí. Però no en podem acabar d'estar segurs. Les segones eleccions més importants del món semblen no servir per gran cosa... O sí? Serà diferent aquest cop? Tenint en compte la situació política i econòmica quasi podem dir que o bé aquestes eleccions serveixen per democratitzar i polititzar la Unió Europea, o ja no hi hauran noves oportunitats.

Les eleccions de maig de 2014 són potser la última oportunitat, com afirma Martin Schulz en el seu darrer llibre, per polititzar i democratitzar la Unió Europea. Però potser són també una de les darreres oportunitats per salvar la política democràtica a Europa.

No podem perdre de vista que el creixent euroescepticisme no deixa de ser una manifestació més d'un profund malestar democràtic europeu que també s'expressa a nivell nacional. El polític holandès Peter Mair (2006), per exemple, vincula el creixement de l'euroescepticisme amb un moviment d'escepticisme polític més de fons arreu d'Europa, també a nivell nacional, de manera que es fa cada vegada més difícil distingir entre quines causes de l'escepticisme polític tenen a veure realment amb Europa i quines són de caràcter nacional. En aquest sentit, per exemple, es fa difícil dir en quina mesura el rebuig francès i holandès a la Constitució Europea de 2005 era una mostra genuïna d'euroescepticisme o va ser una forma d'expressió del malestar democràtic que vivien les dues societats des de l'any 2002, quan Jean Marie Le Pen -líder del Front Nacional- va passar a la segona volta de les presidencials franceses i el populista xenòfob Pim Fortuyn es va convertir en la tercera força del parlament holandès poc abans de ser assassinat per motius ideològics.

L'espai polític europeu i els espais polítics nacionals es troben, per tant, molt interrelacionats. La crisi democràtica no només afecta a la Unió Europea sinó a les democràcies nacionals, que es veuen afectades per profundes transformacions en el seus respectius mapes polítics. Aquesta crisi s'expressa tant en països del centre del sistema europeu, com Àustria i Holanda, com en països de la perifèria, com Grècia. De manera que es fa difícil afirmar que existeix una fractura política entre el nord i el sud de la Unió, o entre el centre i la perifèria.

Podríem afirmar, per tant, que la crisi democràtica de la Unió Europea és l'altra cara de la moneda de les crisis democràtiques que es produeixen a nivell nacional. Tot i que la seva expressió i les seves conseqüències puguin ser diferents, les causes profundes del malestar democràtic són les mateixes, o molt similars, i estan relacionades amb la pèrdua de poder transformador per part de les institucions polítiques en un context de globalització política i econòmica.

Tothom parla avui del creixement del populisme a les eleccions europees de l'any vinent però això no hauria de ser notícia. El problema és que el populisme obté, des de fa anys, entre el 15 i el 30% dels vots a les eleccions nacionals de diversos països. Per tant, no és tant estrany que l'any vinent assoleixi aquest percentatge a les eleccions al Parlament Europeu. Podríem dir que de la mateixa manera que les democràcies nacionals sobreviuen a forces polítiques populistes també ho pot fer la Unió Europea, però amb una diferència substancial: A nivell nacional,

existeix un debat polític consolidat i uns partits polítics forts. A nivell europeu, no. I aquest és l'autèntic repte de les eleccions de l'any vinent. El repte de superar el "dèficit democràtic" de les institucions europees. Però què entenem per "dèficit democràtic"?

El dèficit democràtic de la UE

Seguint la definició de Follesdal i Hix (2006), el que entenem per "dèficit democràtic de la UE" inclou cinc conjunts principals d'afirmacions:

1. Les decisions de la UE les prenen principalment actors executius (ministres dels Estats en el Consell i els Comissaris) que no estan sotmesos al control parlamentari nacional.
2. El Parlament Europeu és massa dèbil. L'increment dels seus poders no ha compensat suficientment la pèrdua del control parlamentari nacional ja que el Consell segueix dominant al Parlament Europeu i els ciutadans no estan tant ben connectats amb el Parlament Europeu com ho estan amb els parlaments nacionals.
3. No hi ha "eleccions europees" perquè els ciutadans no poden votar sobre polítiques de la UE, excepte en els referèndums periòdics sobre l'adhesió de la UE o la reforma dels tractats, ja que les eleccions europees no tracten sobre Europa sinó sobre temes de política nacional.
4. La UE és massa distant, massa tecnocràtica en el seu funcionament i poc comprensible per al ciutadà europeu, acostumat al funcionament de la democràcia parlamentària nacional a través de partits polítics que competeixen per assolir el govern a través de candidats ben definits per encapçalar els governs.
5. La UE ha patit una "deriva política", aprovant polítiques que no reben el suport de la majoria de ciutadans en molts estats membres (o fins i tot de la majoria dels seus governs).

I com es pot resoldre aquest dèficit?

Hi ha una primera escola de pensament, desenvolupada després de l'aprovació del Tractat de Maastricht, que considera que la UE té un problema de "*input legitimacy*". És a dir, un problema de "legitimitat d'elecció". En conseqüència, la UE no és democràtica perquè els processos de decisió no són oberts a la participació ciutadana a través d'òrgans de democràcia representativa com els que existeixen a nivell nacional. En aquest cas, el "dèficit democràtic" es resoldria atorgant més poders al Parlament Europeu i "polititzant" la seva elecció en el marc d'un debat entre partits polítics europeus que construeix una dinàmica govern-oposició com les que existeixen a nivell nacional.

Una segona escola de pensament, desenvolupada a finals dels anys 90, considera que la UE té un problema de "*output legitimacy*". És a dir, la UE estaria més legitimada sí assegurés un sistema de governança eficaç i proveís béns públics als europeus. Per tant, si volem legitimar la UE, el que han de fer les institucions comunitàries és resoldre els problemes econòmics dels europeus. En paraules de Tony Blair, "*Europe has to deliver*".

Finalment, una tercera escola, la dels comunitaristes, té una aproximació molt diferent a les dues anteriors i defensa la tesis que el problema de legitimitat de la Unió és que no existeix un *demos* europeu. I que sense la existència prèvia d'aquest *demos* no hi pot haver ni democràcia, ni democratització ni regla de la majoria a nivell europeu.

Prenent com a base aquestes tres explicacions sobre el "dèficit democràtic" de la Unió Europea i posant-les en relació amb el malestar democràtic a nivell nacional, la politòloga nord-americana Vivien A. Schmidt ha conceptualitzat molt encertadament el problema contraposant l'existència d'un sistema de "*politics without policies*" a nivell nacional i de "*policies without politics*" a nivell europeu.

Schmidt (2013) defineix el sistema polític europeu com un sistema de "***policies without politics***", en la mesura que és un sistema que produeix una gran quantitat d'*outputs*, de "polítiques públiques", sense debat polític previ, sense "política", tal i com l'entendem a nivell nacional. Es prenen importants decisions de polítiques públiques, sobretot a nivell econòmic, sense una deliberació política prèvia que vagi més enllà dels interessos nacionals. Per contra, a nivell nacional es produeix el fenomen invers: un sistema de "***politics without policies***". És a dir, un sistema polític que discuteix molt però que no té les eines per convertir aquest debat polític en polítiques públiques efectives, en la mesura que es troba limitat per la superestructura europea. I és en aquest sentit que la crisi de l'euro ha exacerbat la crisi democràtica, tant a la Unió Europea com a la majoria de països que pertanyen a la Unió.

Amb la crisi han aparegut nous problemes de gestió macroeconòmica, i els ciutadans han sigut conscients que aquests nous problemes només podien tenir una solució transnacional, a través de les institucions europees i dels organismes de cooperació multilaterals entre les principals economies del món. En conseqüència, els ciutadans i l'opinió pública ha generat noves demandes als governs i a les institucions europees, a les quals no sembla que hi estiguin responent positivament.

Per tant, podríem afirmar que l'actual creixement de l'euroescepticisme i de la desconfiança en les institucions europees fa que ens enfrontem a una crisi que pot ser explicada des de les tres

perspectives que hem apuntat. Avui els europeus han perdut la confiança en la Unió Europea perquè no s'hi senten representats (*input legitimacy*) i perquè consideren que les institucions de la UE no estan resolent els seus problemes (*output legitimacy*). I potser el pitjor és que no saben com sortir d'aquest atzucac perquè no tenen la percepció de pertànyer a un *demos* europeu, a una comunitat política capaç de transformar la situació social i econòmica, i les busquen, per tant, en l'àmbit nacional, donant suport a forces polítiques de caire més o menys nacionalista.

Si la Unió Europea estigués resolent positivament la crisi econòmica i financera, aquesta capacitat resoltiva hauria incrementat la seva "legitimitat per resultats", que alhora serviria per cobrir el dèficit de "legitimitat d'elecció" o fins i tot per crear un "espai de legitimació" que permetria fer elegir democràticament aquell que s'hauria guanyat la legitimitat resolent positivament els problemes econòmics dels europeus, tot i no haver sigut elegit prèviament de forma democràtica. Però sense aquest espai de legitimació per resultats sembla molt difícil fer avançar la democratització i politització de la Unió.

Ara bé, no ens queda cap altra alternativa. Caldrà polititzar les institucions i les polítiques europees si volem salvar la política, perquè a nivell nacional avui ja no és possible fer política més enllà de l'administració diligent dels recursos disponibles. Es pot gestionar millor o pitjor, però no es pot fer una política diferent. Hem de concloure, per tant, que la política serà Europea o no serà i que Europa serà política o no serà.

La politització de la UE en un context de crisi

Les pregunta clau, però, és si l'actual context de crisi que ha europeïtzat els problemes socials i econòmics, i també les possibles solucions, facilitarà la politització transnacional o la dificultarà. Com es pregunta Hurrelman (2012): "la crisi induirà els ciutadans a seguir les polítiques de la UE més atentament i a implicar-se més en els processos polítics de la UE? I si és així, quines clivelles estructuraran els debats polítics que en seguiran? Les divisions nacionals s'aprofundiran, laminant el projecte d'integració, o de la politització en resultarà unes identitats europees més fortes i uns compromisos compartits per a una col·laboració democràtica?"

Fins ara, els europeus tenien pocs estímuls per anar a votar a les eleccions europees perquè no tenien la percepció que el seu vot canviés res ni servís per aplicar -o impedir que s'apliqués- un programa polític concret, perquè no podien elegir a un executiu comunitari ni utilitzar el seu

vot per a "despedir-lo". En canvi, els referèndums europeus sí que han tingut un "efecte estímul" entre els ciutadans europeus, que hi han participat més i més activament que a les eleccions al Parlament Europeu, pel seu caràcter utilitari: servien per expressar el seu malestar amb l'evolució de la Unió Europea o amb determinades polítiques desenvolupades per la Unió, o fins i tot per mostrar el seu malestar amb el govern nacional de torn.

En conseqüència, la participació en aquests referèndums ha arribat a superar en més de vint punts la participació en les eleccions europees. L'exemple més clar es va produir l'any 2005, amb els referèndums francès i holandès per ratificar el "Tractat pel qual s'establí una Constitució per Europa". La participació va arribar a superar el 63% a Holanda i el 69% a França, quan la participació a les eleccions europees de 2004 i 2009 va oscil·lar entre el 40 i el 43% a França i entre el 36 i el 39% a Holanda.

Ara bé, la "politització" a través dels referèndums només possibilita el refús o l'acceptació d'un conjunt de reformes polítiques sotmeses a referèndum però no permet que els ciutadans expressin les seves preferències concretes en relació a l'orientació de les polítiques públiques europees. No poden, per tant, expressar la seva opinió sobre l'orientació de la política econòmica i social de la UE, que és -avui per avui- la principal preocupació dels europeus.

En conseqüència, la única via possible per "polititzar" la Unió Europea és la competència electoral entre diferents opcions polítiques que defensin un programa electoral amb propostes concretes que permetin discutir sobre l'agenda política europea i que els ciutadans decideixin l'opció que millor s'escau a les seves preferències polítiques, ideològiques i nacionals.

És en aquest sentit, que les eleccions europees de 2014 poden ser "la última oportunitat". Per primer cop, els principals partits polítics europeus presentaran candidats comuns a la presidència de la Comissió Europea. Aquest fet pot suposar una veritable transformació de la política europea i pot marcar l'inici d'un procés de democratització de les institucions comunitàries. La presentació de candidats comuns a la presidència de la Comissió podria convertir aquesta campanya electoral en la primera veritablement europea, ja que s'establirà una relació directa entre el vot de l'elector i l'elecció del "govern" d'Europa, com la que existeix en un sistema parlamentari a nivell nacional. No hi hauran llistes electorals transeuropees, és cert. Però en unes eleccions parlamentàries a nivell nacional sovint tampoc n'hi han, ja que els diputats s'elegeixen per circumscripcions provincials, regionals o municipals.

La possibilitat d'elegir el cap de l'executiu comunitari a través de les eleccions al Parlament Europeu, permetent que els ciutadans puguin votar entre programes de govern alternatius

podria marcar l'inici d'una nova etapa en què els partits polítics europeus desenvolupin les seves potencialitats de "competència política", exerceixin com agents de "politització" i estableixin una lògica de "govern-oposició" entre la Comissió Europea i el Parlament Europeu.

L'elecció dels diferents candidats a presidir la Comissió per part dels grans partits, però també la campanya i els debats públics que es puguin produir entre ells, i la cobertura mediàtica que puguin tenir, definiran l'èxit del procés de politització de la UE a través de les eleccions al Parlament Europeu. L'èxit popular i mediàtic de la campanya, així com els resultats electorals que obtinguin els principals candidats en relació a les forces polítiques crítiques amb la UE que no presentaran candidats comuns, marcaran probablement el futur del projecte polític europeu per la propera dècada.

De moment, els ciutadans semblen mostrar-s'hi receptius. Segons dades del darrer Eurobaròmetre (2013), el 55% dels europeus es mostren més disposats a votar a les properes eleccions europees si així poden decidir qui serà el futur president de la Comissió Europea. Ara caldrà veure si els partits polítics europeus, els líders polítics nacionals i els principals mitjans de comunicació de cada un dels països membres de la UE estan a l'alçada de la magnitud del repte.

Qui s'està mostrant més a l'alçada és l'esquerra verda -sobretot l'alemanya- i per això són ells els que més fort estan apostant per la democràcia europea. Però també està entrant en el joc l'esquerra radical europea (i no dic extrema, sinó radical, en el sentit que critiquen l'arrel última dels problemes econòmics d'Europa), i per això ja pràcticament han decidit que presentaran com a candidat comú Alexis Tsipras, el líder de Syriza. I ho ha entès també el socialisme europeu, que presentarà a Martin Schulz com a candidat. Un candidat alemany que no ha tingut oposició ni alternativa en el si del PSE, fet que ens hauria de fer reflexionar.

El candidat del PSE

El PSE va obrir un procés de nominacions entre l'1 i el 31 d'octubre. Els candidats necessitaven el suport d'un 15% de les 37 partits o organitzacions que en formen part. És a dir, necessitaven el suport de 6 organitzacions. Només Martin Schulz, nominat pel seu partit l'SPD, ha aconseguit aquests suports però cap altre candidat els ha buscat seriosament.

Ha rebut el suport dels socialistes o socialdemòcrates de 19 països membres, més Noruega i el grup S&D al Parlament Europeu. Ha sigut el candidat del sud i de l'est, majoritàriament, amb els suport d'espanyols, italians, portuguesos, francesos, belgues, luxemburguesos, maltesos, grecs i xipriotes, però també de polonesos, txecs, eslovacs, eslovens, hongaresos, romanesos i

búlgars, a més del suport d'alemanys, austríacs i irlandesos. En canvi, no ha tingut el suport dels laboristes britànics ni dels laboristes holandesos, ni tampoc dels socialdemòcrates escandinaus (ni danesos, ni suecs ni finlandesos), ni els bàltics (estons, letons i lituans) ni dels croats. Finalment, tampoc ha rebut el suport dels Youth European Socialists ni de l'organització de dones socialistes, que també votaven.

Una senyal interessant. Interessant també saber que el Congrés que suposarà el llançament de la plataforma electoral es farà l'1 de març a Roma, amb el primer ministre Enrico Letta.

El candidat del Partit de l'esquerra europea

Celebraran Congrés a Madrid entre els dies 13 i 15 de desembre, on s'hi reuniran els 73 partits membres i els 11 partits observadors. El Consell dels partit, reunit el 18 d'octubre també a Madrid, va decidir proposar com a candidat comú Alexis Tsipras, tot i considerar que aquesta elecció no servirà per a democratitzar la UE. Curiosament, el Consell del partit no va obrir un procés de presentació de candidatures i només ha decidit un procés de consultes entre octubre i desembre per valorar si una majoria de partits membres estan d'acord amb aquestes estratègia, que ha de culminar amb l'elecció formal de Tsipras al Congrés de Madrid.

De moment tenim un candidat alemany pel PSE i un candidat grec per l'esquerra radical, Alexis Tsipras, que serà elegit al congrés que celebrarà el partit de l'esquerra europea a Madrid els dies 13 i 15 de desembre. L'esquerra llatina, però, no ha sigut capaç de presentar un candidat, ni en un cas ni en l'altre.

Les primàries dels verds europeus

Els Verds Europeus van obrir un procés de nominació de candidats el 2 de setembre. Fins el dia 20 d'octubre els candidats havien de presentar la seva candidatura i rebre el suport del seu propi partit o organització per fer-ho. Es van presentar 6 candidats: José Bové (d'Europe-Écologie), Monica Frassoni (de la Federació dels Verds Italians), Rebecca Harms (de Die Grüne), i Ska Keller (jove diputada alemanya proposada per la Federació de Joves Verds europeus), Ulrike Lunacek (del partit verd austríac) i Jolanda Verburg (del partit dels verds holandesos).

A partir del dia 21 d'octubre i el 4 de novembre els partits havien d'expressar el seu suport a un dels 6 candidats, que per convertir-se en candidats oficials a les primàries havien d'obtenir el suport d'entre 4 i 8 partits membres. Finalment, només 4 candidats han tingut els suports necessaris.

José Bové, nominat per Europe Ecologie, ha tingut el suport francès, valò, flamenc, luxemburguès, català, escocès, hongarès i xipriota. En total, 8 partits. Curiós. Totes les nacionalitats sub-estats al voltant del francès....

Monica Frassoni, nominada per la federació verda italiana, ha obtingut el suport d'italians, espanyols, portuguesos, croats i danesos. 5 partits. L'Europa llatina del sud bàsicament.

Rebecca Harms, nominada per Die Grune, té el suport dels països de l'Est (polonesos, romanesos, búlgars, lituans, grecs) més els alemanys i els holandesos. 7 partits. És la candidata oficial alemanya, amb el suport dels països de l'Est.

Finalment, la jove candidata alemanya -nominada pels joves verds europeus- ha obtingut el suport dels països nòrdics (suècia, finlàndia, estònia) i anglosaxos (anglesos i irlandesos) més Malta i un segon partit búlgar. 7 suports de partits en total. És, per tant, la candidats dels països nòrdics i anglosaxons.

Un total de 27 partits han donat suport a un dels quatre candidats de les primàries dels verds europeus. No sabem els suports que van tenir Ulrike Lunacek (austríaca) i Jolanda Verburg (holandesa, però sense suport holandès). Suposem que Lunacek va poder tenir el suport d'austríacs, txecs, eslovacs i eslovens, sense arribar al mínim requerit. Els letons probablement no van acabar donant suport a cap candidat.

Veurem, però, què passa a les primàries obertes. Entre el 10 de novembre i el 28 de gener qualsevol ciutadà europeu major de 16 anys i que afirmi ser simpatitzant dels verds pot votar a les primàries. És una experiència innovadora i no sabem què donarà de si, però fent un repàs a les pàgines web dels quatre candidats, no sembla que s'hagin embarcat en una gran campanya. Excepte Rebecca Harms, la candidata amb un perfil més europeu en la mesura que és vicepresidenta del partit, els altres mantenen les seves pàgines web en què destaquen la seva activitat parlamentària però no proposen cap plataforma electoral diferenciada com a candidats a les primàries.

En tot cas, el dia 29 de gener es donaran els resultats i es presentaran els dos guanyadors que faran tàndem, i al Congrés electoral del 21-23 de gener s'elegirà formalment el candidat.

Els possibles candidats dels liberals

L'Aliança Liberal Europea farà un congrés a Londres els dies 28 i 30 de novembre en el què s'obrirà el procés de nominació de candidats. Caldrà el suport d'un mínim de 2 partits membres de l'Aliança de més d'un estat membre per tal de ser candidat, o del 20% dels

delegats al Congrés. El període de nominacions es clourà el 20 de desembre, just després de la cimera de líders del partit que es celebrarà abans del Consell Europeu del 19 de desembre.

Entre aquests pre-candidats, el candidat dels liberals a presidir la comissió europea serà elegit en un congrés extraordinari que es celebrarà a Brussel·les l'1 de febrer de 2014. De moment, els candidats amb més possibilitats sembla que són l'exprimer ministre belga Guy Verhofstadt i l'actual vice-president d'afers econòmics de la Comissió, el finlandès Oli Rehn.

Què passarà amb el PPE?

En qualsevol cas, el problema d'aquestes eleccions pot ser el Partit Popular Europeu, que perdrà molts diputats, viurà l'ascens de la dreta populista com un fenomen proper, i estarà temptada de fer-li el joc. La clau d'aquestes eleccions la tindrà el PPE. Si fan el pas i proposen un candidat comú, amb perfil europeista -i, si pot ser francès- o si no ho fan -com tampoc ho farà la dreta populista- i desvirtuen el procés electoral europeu.

Socialistes, verds i esquerra radical, però també els liberals, tindran oficialment candidats entre el desembre i el gener. Però el PPE, probable guanyador de les eleccions no el tindrà fins al març, en el congrés que celebraran a Dublín entre els dies 6 i 7 de març. Vol dir això que no l'acabaran elegint? O que només ho faran en cas que els altres comencin la campanya i no tinguin més remei que afegir-s'hi?

Angela Merkel ja ha dit que no ho veu clar. Sembla que la única cosa que pot tenir clara és qui serà el candidat del govern alemany per ser membre de la Comissió. Probablement, Martin Schulz, proposat pels seus socis de govern de l'SPD. Si això es fes públic desvirtuaria completament el procés, o no. Està clara que Schulz serà membre de la propera comissió. Ell pretén ser-ne elegit president a través dels vots dels ciutadans europeus i d'una majoria d'esquerres al Parlament. Però si no ho aconsegueix, probablement n'acabi sent vice-president nomenat pel govern alemany. La tardor de 2014 caldrà decidir molts nomenaments: el president de la Comissió Europea, el vice-president i alt representant per la política exterior, el president del Consell Europeu, el president de l'Eurogrup... Schulz vol ser elegit democràticament per forçar un determinat equilibri en aquest nou repartiment de càrrecs i posar sobre la taula que la presidència de la Comissió i la del Consell recaiguin en la mateixa persona. Merkel vol tenir les mans lliures per negociar el repartiment amb els altres caps de govern i poder oferir un càrrec a un francès, un altre a un polonès... L'autèntica batalla del 2014 serà per tant, entre Merkel i Schulz. Com en aquella cèlebre campanya de 1996 ("¿Felipe o Aznar? Tú decides") podríem dir "Merkel o Schulz? Tu decideixes".

Bibliografia

Follesdal, A y Hix, S. (2006): "Why There is a Democratic Deficit in the EU: a Response to Majone and Moravcsik", *Journal of Common Market Studies*, 44 (3): 533-62

Hurrelmann, Achim (2012): "Will the Eurozon Crisis Lead to a Politicization of European Integration?" Paper prepared for the conference "The Euro Crisis and the Future of the EU", Syracuse University, 21-22 September 2012.

Mair, Peter (2006): "Polity-Scepticism, Party Failings, and the Challenge to European Democracy". *Uhlenbeck Lecture 24*. Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences, Institute of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences

Schmidt, Vivien A. (2013): "The Democratic Deficit in Europe: Which Way Forward?" *Renaissance for Europe. A democratic Union of Peace, Prosperity and Progress*. Foundation for European Progressives Studies (FEPS)